

JANUSZ SOLAK
Poznań

BEZPIECZEŃSTWO POLSKI W ASPEKTCIE DOKTRYN WOJENNYCH WSCHODNICH SĄSIADÓW

Doktryny wojenne Rosji, Białorusi oraz Ukrainy to system oficjalnie przyjętych w tych państwach poglądów na zapobieganie wojnie, przygotowanie krajów i ich sił zbrojnych do odparcia potencjalnej agresji oraz metody prowadzenia walki zbrojnej w celu obrony suwerenności i terytorialnej integralności. Są częściami składowymi narodowych koncepcji bezpieczeństwa, określających sposoby gwarantowania bezpieczeństwa wojskowego na aktualnym i przewidywalnym etapie rozwoju. Formułują ponadto cele polityczne, do jakich państwa te dążą w czasie pokoju, stosując różne formy presji politycznej, gospodarczej i wojskowej (siły zbrojne – przez sam fakt swego istnienia – stanowią jedynie oręż tak pojmowanego oddziaływania).

Wszystkie doktryny wojenne mogą być zmieniane, aktualizowane i uzupełniane o nowe postanowienia na podstawie wniosków z oceny globalnej i regionalnej sytuacji polityczno-wojskowej i strategiczno-wojskowej, jak również w przypadku kształtowania nowych systemów bezpieczeństwa zbiorowego i narodowego.

I

ROSJA

Dokumentem określającym oficjalnie przyjęte poglądy na cele i strategię Rosji w zakresie zapewniania bezpieczeństwa obywatelom, społeczeństwu i państwu przed zewnętrznymi i wewnętrznymi zagrożeniami oraz podstawy obrony żywotnych interesów narodowych jest „Koncepcja bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej”, podpisana przez prezydenta Borysa Jelcyna 17 grudnia 1997 r.

Stanowi podstawę do opracowania konkretnych programów i dokumentów, w tym: strategii ekonomicznego, finansowego i socjalnego bezpieczeństwa;

doktryny wojennej; doktryny federalnego i konstytucyjnego bezpieczeństwa oraz doktryny bezpieczeństwa informacyjnego.

Rosja, zgodnie z powyższą koncepcją, w hierarchii interesów narodowych na plan pierwszy wysuwa problematykę wewnętrzną, w której za priorytetowe uznaje interesy w sferze gospodarczej (jako bezpośrednio oddziałujące na pozostałe dziedziny funkcjonowania społeczeństwa i państwa), walkę z przestępczością i duchowe odrodzenie wielonarodowościowego społeczeństwa.

W obszarze polityki zagranicznej Rosja przypisuje sobie rolę jednego z ośrodków wpływu w wielobiegunowym świecie (ale już nie mocarstwa w bipolarnym układzie sił; jej globalna pozycja uległa osłabieniu, głównie ze względu na ograniczone możliwości ekonomiczne) oraz arbitra w obronie życia, godności oraz powszechnie uznawanych praw i swobód rosyjskich obywateli i mniejszości narodowych zamieszkujących poza granicami Federacji Rosyjskiej.

Mimo traktowania problematyki zagrożeń zewnętrznych drugoplanowo, w zakresie bezpieczeństwa w sferze militarnej Rosja za najbardziej realne zagrożenie postrzega:

- trwające i potencjalne lokalne konflikty zbrojne w bezpośrednim sąsiedztwie Rosji (bez określania konkretnych regionów i zantagonizowanych stron);
- proliferację broni masowego rażenia, technologii ich produkcji i środków przenoszenia;
- marazm w restrukturyzacji systemu obronnego państwa (w efekcie ogranicza to możliwości zapewnienia bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej);
- utrzymywanie lub formowanie przez wysoko rozwinięte państwa (koalicje) silnych zgrupowań wojsk w pobliżu rosyjskich granic, nawet w przypadku braku agresywnych zamiarów wobec Rosji (stanowią potencjalne militarne zagrożenie).

Nakreślona w koncepcji idea obrony zakłada dominującą rolę broni jądrowej jako środka powstrzymania (do jej użycia wyłącznie, w przypadku wybuchu zarówno wojny jądrowej, jak i konwencjonalnej na dużą skalę lub regionalnej). Konwencjonalne siły zbrojne mają zapewnić skuteczną obronę powietrzno-kosmiczną, brać udział w konfliktach wewnętrznych (do wojny regionalnej wyłącznie) oraz operacjach pokojowych.

Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej¹, przyjęta przez Radę Bezpieczeństwa w listopadzie 1993 r., jest częścią składową powstającej wówczas w warunkach braku wewnętrznego politycznego i wojskowego *consensusu*, a opublikowanej cztery lata później, wspomnianej już „Koncepcji bezpieczeństwa narodowego”. Doktryna składa się z trzech części: politycznej, wojskowej i wojskowo-technicznej.

¹ Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej – *Osnownyje položenija wojennoj doktryny Rosijskoj Fiederacji*. „Krasnaja Zwiezda” z 19 XI 1993.

Część polityczna stanowi, iż Rosja nie traktuje żadnego z państw w kategoriach przeciwnika (wroga) i wobec nikogo nie użyje swych sił zbrojnych i innych wojsk, z wyjątkiem konieczności indywidualnej lub kolektywnej samoobrony, w przypadku zbrojnej napaści na nią, jej obywateli, terytorium, siły zbrojne, inne wojska lub jej sojuszników.

Rosja uznaje za niezbędne posiadanie sił zbrojnych i innych uzbrojonych formacji wojsk w celu:

- obrony suwerenności i terytorialnej integralności oraz innych żywotnych interesów państwa w wypadku dokonania agresji na nią i jej sojuszników;
- wypełniania misji pokojowych, na mocy decyzji Rady Bezpieczeństwa ONZ lub wynikających z międzynarodowych zobowiązań państwa;
- udaremniania konfliktów zbrojnych, wszelkich aktów przemocy zbrojnej na terytorium i granicy państwowej lub – zgodnie ze zobowiązaniami traktatowymi – na granicy innego państwa.

Nadrzędnym celem Rosji są działania mające na celu zapobieżenie przeksztalcenia się konfliktu konwencjonalnego w wojnę jądrową lub z użyciem innej broni masowego rażenia, niemniej jednak dopuszcza ona wykonanie uprzedzającego uderzenia jądrowego przeciwko agresorowi i nie wyklucza użycia broni jądrowej wobec państwa, które mimo iż samo takiej broni nie posiada, lecz jest związane sojuszem z innym, bronią taką dysponującym, podczas prowadzenia wspólnej operacji militarnej przeciwko Federacji Rosyjskiej. W doktrynie stwierdza się, iż Rosja nie użyje posiadanej broni jądrowej przeciwko żadnemu państwu będącemu sygnatariuszem Układu o nierozprzesztrzenianiu broni jądrowej (*Treaty on the Nonproliferation on Nuclear Weapons*) z 1 lipca 1968 r. i nie dysponującemu bronią jądrową, odstępuje wszakże od stanowiska byłego ZSRR, który oficjalnie deklarował, iż nie użyje broni jądrowej „jako pierwszy”.

Jako czynniki sprzyjające eskalacji niebezpieczeństwa wojny i bezpośrednie zagrożenie wojenne Rosja definiuje: zbrojne napady na obiekty na granicy państwowej własnej i jej sojuszników; działania stanowiące przeszkodę dla funkcjonowania rosyjskich systemów zabezpieczenia strategicznych sił jądrowych, w tym komponentu kosmicznego tych sił; koncentrowanie wojsk u jej granic do pułapu naruszającego dotychczasowy stosunek sił; wprowadzenie obcych wojsk na terytoria państw ościennych (jeśli nie jest to związane z utrzymaniem lub ustanowieniem pokoju, zgodnie z rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ lub regionalnych organów bezpieczeństwa zbiorowego, za zgodą Rosji).

Jako zagrożenia wymierzone bezpośrednio w siebie Rosja uważa: łamanie praw i interesów jej obywateli; rozszerzenie bloków i sojuszy militarnych ze szkodą dla jej bezpieczeństwa oraz możliwość zachwiania stabilności strategicznej w rezultacie naruszenia porozumień międzynarodowych w dziedzinie ograniczenia i redukcji zbrojeń.

Część wojskowa doktryny stanowi, że podstawowym i realnym źródłem zagrożenia wojennego dla Rosji są: ogniska wojen i konfliktów lokalnych, roszczenia terytorialne wobec niej samej i jej sojuszników oraz agresywny nacjonalizm i nietolerancja religijna.

Rosja dopuszcza możliwość rozmieszczenia swoich wojsk poza granicami kraju, nie definiuje jednakże żadnego konkretnego sposobu prowadzenia działań zbrojnych, uważając, że formy, sposoby i środki ich prowadzenia powinny być adekwatne do warunków i sytuacji polityczno-militarnej; muszą gwarantować przejęcie inicjatywy i zadanie klęski agresorowi.

Priorytetowo traktuje utrzymanie potencjału bojowego i stanów sił zbrojnych na poziomie zapewniającym odparcie agresji w skali lokalnej (regionalnej), rozwój sił osłony oraz sił manewrowych.

Siły zbrojne powinny – uważa – być przygotowane do przegrupowania w jak najkrótszym czasie na zagrożone kierunki (do dowolnego regionu) oraz prowadzenia działań zarówno obronnych, jak i zaczepnych w warunkach zmasowanego użycia współczesnych środków rażenia, z uwzględnieniem elastycznych wariantów przebiegu i rozwiązywania konfliktów (od powstrzymania przed agresją, poprzez konflikty o małej intensywności aż do wojen).

W części wojskowo-technicznej Rosja określa cele i zadania państwa w umacnianiu potencjału obronnego; precyzuje podstawowe kierunki rozwoju kompleksu przemysłowo-wojskowego, akcentując znaczenie odbudowy i rozszerzenia więzi kooperacyjnych przedsiębiorstw przemysłu obronnego oraz wojskowej współpracy naukowo-badawczej państw Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP).

W listopadzie 1996 r. prezydent B. Jelcyn podpisał dekret o rozpoczęciu prac nad projektem nowej doktryny wojennej, która miałaby zastąpić dotychczasową z 1993 r. Jej twórcy, jako priorytetowy kierunek rozwoju rosyjskiej armii, postrzegają odstraszanie nuklearne – Rosja będzie mogła użyć broni jądrowej jako pierwsza w przypadku agresji z zewnątrz lub jeśli powstanie groźba przekształcenia konfliktu regionalnego w wojnę na szeroką skalę. Ponadto, do najważniejszych zadań zaliczają: gromadzenie środków odpowiednich do aktualnych i potencjalnych zagrożeń militarnych; wyposażenie sił zbrojnych w najnowszą broń i sprzęt wojskowy; udoskonalenie systemu dowodzenia oraz uczynienie z zawodu żołnierza „zajęcia interesującego”.

BIALORUŚ

Głównym celem polityki Białorusi jest stworzenie sprzyjających zewnętrznym i wewnętrznym warunków do stabilnego funkcjonowania państwa i jego rozwoju, zagwarantowanie narodom republiki praw, swobód obywatelskich i ochrony społecznej, pokojowych warunków życia i pracy. Deklarując

prowadzenie samodzielnej polityki wojskowej, w której uwzględnią swoje położenie geostrategiczne – Białoruś pragnie zachować status neutralnego państwa bezatomowego.

Białoruska doktryna wojenna², jako system fundamentalnych poglądów kierownictwa politycznego i wojskowego państwa na sposoby zapobiegania wojnie, utrzymania pokoju, rozwój sił zbrojnych, przygotowania kraju i sił zbrojnych do odparcia ewentualnej agresji oraz na sposoby prowadzenia działań wojennych w obronie suwerenności i terytorialnej integralności, opiera się na wojskowo-politycznych zasadach „zapobiegania wojnie” i „przerwania agresji”. Techniczno-wojskową stroną doktryny stanowią koncepcje „powstrzymywania”, uwzględniające użycie sił strategicznych, rozmieszczonych na terytorium Białorusi i „aktywnej obrony”, realizowanej siłami niewielkich liczebnie, silnie uzbrojonych ugrupowań wojsk, zdolnych do działania w rejonach realnego zagrożenia (za optymalne ugrupowanie spełniające te wymagania doktryna wojenna uznaje korpus armijny, wzmocniony brygadą powietrznodesantową).

Białoruś, wychodząc z założenia, że we współczesnych warunkach wojna – zarówno jądrowa, jak i konwencjonalna – jest niedopuszczalna, nie może być racjonalnym środkiem osiągnięcia celów politycznych i należy jej zapobiegać, zdecydowanie odrzuca wszelkie rozwiązania siłowe jako środek rozwiązywania problemów międzynarodowych. Stoi na stanowisku, iż zapobieganie wojnie i utrzymywanie pokoju możliwe jest przy zastosowaniu środków politycznych, ekonomicznych i dyplomatycznych.

Białoruś nie traktuje żadnego państwa jako potencjalnego przeciwnika, do żadnego narodu nie odnosi się jak do swojego wroga, przestrzega zasad nienaruszalności granic i nie rozpatruje siły militarnej jako głównego środka do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Opowiada się za bezwzględnym przestrzeganiem zasady nieingerencji w wewnętrzne sprawy innych państw (nie zamierza uczestniczyć w konfliktach zbrojnych między innymi państwami, ani nie udostępniać swojego terytorium do realizacji planów wojennych państw trzecich) oraz dalszym umacnianiem roli ONZ w utrwalaniu bezpieczeństwa zbiorowego.

Deklaruje, iż w celu powstrzymania agresji skierowanej przeciwko sobie w pierwszej kolejności podejmie adekwatne kroki pokojowe: zerwie stosunki dyplomatyczne, całkowicie lub częściowo ekonomiczne, weźmie udział w demonstracjach, blokadach i innych akcjach pod egidą i w składzie sił zbrojnych ONZ. Siły użyje wyłącznie w działaniach obronnych i zgodnie z prawem międzynarodowym: w czasie pokoju – do ochrony i obrony nienaruszalności granicy i przestrzeni powietrznej państwa przez obce

² *Doktryny wojenne Republiki Białoruś*. W: K. Górski, *Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Białorusi*. „Studia i Materiały” nr 35, Biuro Prasy i Informacji MON, Warszawa 1996.

uzbrojone siły powietrzne; w przypadku bezpośredniej agresji lub konfliktu zbrojnego – po wyczerpaniu wszelkich środków pozwalających na pokojowe zapobieżenie konfliktowi.

W sferze polityki bezpieczeństwa Białoruś opowiada się za:

- wprowadzeniem powszechnego zakazu prowadzenia prób jądrowych, wstrzymaniem prac nad produkcją i doskonaleniem broni jądrowej, jej redukcją, a w perspektywie całkowitą likwidacją;

- urzeczywistnieniem koncepcji „pasa bezaatomowego”, obejmującego państwa skandynawskie, kraje bałtyckie, Białoruś, Ukrainę, a także państwa Europy Wschodniej i Środkowej;

- likwidacją broni chemicznej i bakteriologicznej oraz zakazem stosowania nowych technologii, mających na celu stworzenie wszelkich innych typów broni masowego rażenia;

- obniżeniem poziomu konfrontacji zbrojnej przez aktywizację wszechstronnego dialogu w sprawach rozbrojenia, wzajemną redukcję zbrojeń konwencjonalnych i zmniejszenie liczebności sił zbrojnych;

- pełną przejrzystością (na zasadzie wzajemności) wszelkiej aktywności wojskowej w Europie;

- rozwojem współpracy z innymi państwami w zakresie regulowania sprzeczności międzypaństwowych i umacniania stabilności w ramach regionalnych i globalnych struktur bezpieczeństwa;

- stworzeniem i udoskonaleniem systemu bezpieczeństwa narodowego, wykluczającego zadawanie strat militarnych, ekonomicznych i innych państwom WNP i innym krajom;

- konsekwentną realizację zasad państwa neutralnego (tworzeniem politycznych przesłanek do wyłączenia własnego terytorium z planów militarnych innych państw i bloków wojskowych).

W zakresie polityki wojskowej Białoruś uważa, że nadal istnieje groźba wybuchu lokalnych wojen i konfliktów zbrojnych o różnym nasileniu, których źródłem mogą być spory terytorialne i różnice etniczne. Każda wojna, nawet prowadzona z ograniczonym udziałem sił zbrojnych, z uwagi na stosunkowo niewielkie terytorium państwa, stanowi zagrożenie dla białoruskiej racji stanu. Uważając, że wojna lokalna może przerodzić się w konflikt regionalny lub ponadregionalny (wskutek eskalacji konfliktu lub, gdy służyła za pretekst do szeroko zakrojonych działań wojennych), Białoruś stoi na stanowisku, iż jej siły zbrojne powinny być zdolne do prowadzenia działań wojennych o dowolnym charakterze i na każdą skalę.

Główne komponenty tych sił to pozostające w gotowości bojowej wojska obrony powietrznej, wojska przeznaczone do prowadzenia działań wojennych na pełną skalę, w tym przeszkolone rezerwy. System obronny państwa obejmuje ponadto, skupione pod jednym dowództwem, wojska pograniczne, wojska wewnętrzne ministerstwa spraw wewnętrznych oraz oddziały obrony

cywilnej. Liczebność, skład i stan sił zbrojnych, ich wyposażenie techniczne i doskonalenie, wyszkolenie stanów osobowych, zapotrzebowanie na rezerwy i zasoby mobilizacyjne, finansowanie budownictwa wojskowego i inne wydatki, Białoruś łączy z możliwościami ekonomicznymi, opierając się przy tym na zasadach niezbędnej „wystarczalności obronnej”. Siły i środki adekwatne do poziomu „wystarczalności obronnej” to – jej zdaniem – w okresie pokoju stan liczebny nie przekraczający 1% ogółu ludności, a wydatki wojskowe nie większe niż 10% budżetu państwa.

Na bazie dwustronnych porozumień Białoruś współpracuje z zainteresowanymi państwami w zakresie: opracowywania, produkcji, wzajemnych dostaw i zaopatrywania sił zbrojnych w uzbrojenie, sprzęt wojskowy i środki materiałowe; obsługi technicznej i remontów uzbrojenia i sprzętu; szkolenia kadr wojskowych; korzystania z poligonów oraz rozwoju infrastruktury o przeznaczeniu obronnym.

Doktryna wojenna Białorusi może być zmieniona, uzupełniona nowymi założeniami i normami wyłącznie przez najwyższy organ władzy państwowej, na podstawie ocen wojskowo-politycznej i wojskowo-strategicznej sytuacji w świecie i Europie oraz w przypadku faktycznego uzyskania przez Białoruś statusu neutralnego państwa bezzatomowego.

UKRAINA

Przyjęta w styczniu 1997 r. nowa „Koncepcja bezpieczeństwa narodowego Ukrainy” stanowi podstawę prawną działalności organów władzy państwowej, instytucji o charakterze polityczno-wojskowym oraz władz samorządowych w zakresie problematyki bezpieczeństwa narodowego³. Zakłada ona, że celem i racją stanu Ukrainy jest prowadzenie niezależnej polityki bezpieczeństwa, opartej na następujących priorytetach:

- przeciwstawianiu się dyktatowi Rosji we Wspólnocie Niepodległych Państw;
- utrzymywaniu dwustronnych kontaktów wojskowych z państwami WNP i spoza tej struktury;
- zacieśnianiu współpracy wojskowej w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju (PdP).

Według ukraińskiej doktryny wojennej⁴ (przyjętej przez Radę Najwyższą Ukrainy 10 października 1993 r. i będącej integralną częścią koncepcji

³ Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie „Koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy (Zasad polityki państwowej)”. Kijów 16 I 1997, nr 3/97-RN.

⁴ Dekret prezydenta Ukrainy nr 15/1-5-2 z 17 IV 1993; tłumaczenie na język polski: „Wiadomości” dod. do nr 224, Ośrodek Studiów Wschodnich. Zob. także: *Ukrainskaja wojenna doktrina*. „Narodna Armija” nr 113-115 z 4-8 VII 1997.

bezpieczeństwa narodowego) strategicznym zadaniem państwa w dziedzinie obronności jest ochrona suwerenności i niezależności politycznej, zapewnienie integralności terytorialnej oraz nienaruszalności granic.

Ukrainy opowiada się za stworzeniem globalnego i europejskiego systemu bezpieczeństwa i uważa uczestniczenie w nich za ważny element własnego narodowego bezpieczeństwa; popiera tworzenie takich mechanizmów na poziomie stosunków dwustronnych, regionalnych i globalnym, w celu pogłębienia zaufania, partnerstwa i otwartości w działalności polityczno-wojskowej.

Określając się jako państwo bezatomowe przestrzega zakazu rozpowszechniania technologii produkcji broni jądrowej oraz chemicznej i biologicznej.

Za główne przyczyny wojen i konfliktów zbrojnych uznaje sprzeczności ekonomiczne, polityczne, terytorialne, narodowościowo-etniczne, religijne i inne, które nie zawsze są rozwiązywane na drodze pokojowej, a za potencjalnego przeciwnika państwo, które swoją konsekwentną polityką stwarzać będzie dla Ukrainy zagrożenie wojenne (ingerować w jej sprawy wewnętrzne, zagrażać integralności terytorialnej i interesom narodowym).

Potępia wojnę jako narzędzie polityki, uznając zasadę niestosowania siły ani groźby jej użycia. Opowiada się za rozwiązywaniem wszelkich sporów międzynarodowych i konfliktów wyłącznie metodami politycznymi.

Szanując suwerenność państwową i niezależność polityczną innych państw, uznaje ich prawo do rozwiązywania wszelkich kwestii związanych z bezpieczeństwem narodowym zgodnie z ich interesami, lecz bez uszczerbku dla interesów państw trzecich. Uznając prawo do swobody wyboru systemu społeczno-politycznego przez inne państwa wyklucza ingerencję wojskową w ich wewnętrzne sprawy. Deklarując, iż wyrzeka się roszczeń terytorialnych wobec innych państw, odrzuca tego rodzaju roszczenia wobec siebie, a co za tym idzie, ściśle przestrzega zasady nienaruszalności istniejących granic państwowych.

Przestrzega zakazu rozmieszczania obcych wojsk na własnym terytorium, jak również na terytoriach innych państw bez ich zgody i zakazu użycia sił zbrojnych do wykonywania zadań politycznych wewnątrz państwa.

Ukraina nie precyzuje przeznaczenia ani organizacji własnych sił zbrojnych. Wskazuje tylko, że w przypadku wojny będą one użyte do odparcia zbrojnej agresji, obrony suwerenności państwowej, niezawisłości politycznej i integralności terytorialnej. Głównym zadaniem sił zbrojnych będzie powstrzymanie i wyparcie potencjalnego przeciwnika, który wtargnąłby w głąb jej terytorium. Nie zakłada prowadzenia działań zbrojnych na obszarze innych państw, jednak w trakcie szkolenia bojowego siły zbrojne, obok zasad obrony, doskonala także działania typowe dla przeciwwuderzenia i natarcia.

Zakłada utrzymanie potencjału wojskowego na poziomie gwarantującym samowystarczalność obronną. Dyslokację sił zbrojnych oraz ich gotowość bojową wiąże z koniecznością organizacji skutecznej obrony granic lądowych i morskich na wszystkich kierunkach i zagwarantowania obrony powietrzno-kosmicznej najważniejszych ośrodków administracyjnych i przemysłowych kraju. Priorytetowo traktuje rozwój rozpoznania wojskowego, obrony powietrzno-kosmicznej i walki radioelektronicznej oraz – w dalszej kolejności – wojsk raketowych, lotnictwa, jednostek powietrznoszturmowych, nowych generacji uzbrojenia, w tym broni precyzyjnego rażenia.

II

W sytuacjach konfliktowych, zarówno potencjalnych i realnych, cele polityczne osiąga się nie tylko przez użycie sił zbrojnych; zręczna dyplomacja, gospodarcza blokada, wojna psychologiczna – wszystko to może dać efekty nie mniejsze od czysto militarnych, a w każdym razie wywrzeć duży wpływ na przygotowania i przebieg działań wojennych. Jeżeli więc jakieś państwo opracowuje koncepcje prowadzenia wojny, to obok sposobów prowadzenia działań militarnych, musi ona zawierać także koncepcję działań dyplomatycznych, sojuszy, posunięć gospodarczych i propagandowych, wytyczać kierunki przygotowań do wojny, mobilizacji wszystkich sił moralnych i materialnych, sposoby i środki przygotowania kraju, ludności i sił zbrojnych.

Z punktu widzenia zagrożenia bezpieczeństwa Polski koncepcje bezpieczeństwa i doktryny wojenne Rosji, Białorusi i Ukrainy (podobnie jak pozostałych państw sąsiadujących z Polską) mają deklaratywnie charakter obronny. Nie wynika z nich zamiar stworzenia sytuacji, w której Polska *expressis verbis* mogłaby stać się obiektem agresji. Ich wspólnym elementem jest to, że są reakcją na gruntownie zmieniające się warunki geopolityczne i wynikającą z nich potrzebę zapewnienia sobie samodzielności w zakresie bezpieczeństwa, przypisują duże znaczenie siłom mobilnym, elastycznym w działaniu, rozmieszczonym na zagrożonych kierunkach, stwarzających największe zagrożenie dla systemów kierowania obroną państwa, a także zakładają udział narodowych sił zbrojnych w operacjach pokojowych ONZ.

1. „Koncepcja bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej” jest pierwszym w historii współczesnej Rosji zatwierdzonym dokumentem określającym podstawy strategii obrony jej interesów narodowych. Należy wspomnieć, iż w czasach Związku Radzieckiego polityka bezpieczeństwa narodowego opierała się kolejno na nigdy oficjalnie nie nazwanych „doktrynie Chruszczowa” i „doktrynie Breżniewa”. Przyjęty 28 maja 1987 r. w Berlinie na posiedzeniu Doradczego Komitetu Politycznego UW dokument „O doktrynie wojskowej państw-sygnatariuszy Układu Warszawskiego” oraz

rosyjska doktryna wojenna z 1990 r., tzw. doktryna obronna Gorbaczowa, zakładały, że: głównym „celem wojny” i „operacyjnego rozwinięcia wojsk” jest „odparcie agresji”, dokonanej na ZSRR; powszechna wojna jądrowa „będzie miała katastrofalne następstwa dla ludzkości”; stan „wystarczający” operacyjnych sił konwencjonalnych będzie na poziomie, który nie zabezpieczy w pełni możliwości prowadzenia operacji strategicznych, bez wcześniejszego mobilizacyjnego rozwinięcia; radziecka sztuka wojenna jest oparta na „strategii obronnej”; ZSRR wyklucza możliwość wykonania uprzedzającego uderzenia.

Obecna treść dokumentu odzwierciedla współczesne światowe tendencje odchodzenia od zawężania problematyki bezpieczeństwa do płaszczyzny wojskowo-politycznej i koncentruje się na pozamilitarnych zagrożeniach w sferach ekonomicznej, społecznej, kulturowej, religijnej i ekologicznej. Bez wątpienia koncepcja jako dokument nadrzędny m.in. wobec doktryny wojennej, wywrze w sferze militarnej znaczny wpływ na kształtowanie rosyjskiej polityki obronnej, w sferze polityki wewnętrznej przyczyni się do konsolidacji wysiłków wszystkich szczebli władzy i społeczeństwa do stworzenia uniwersalnego systemu obrony praw i interesów jednostki, społeczeństwa i państwa oraz uzyskania konsensu narodowego (dotychczasowy brak wypracowanych kierunków polityki państwa był jedną z przyczyn kryzysu wewnętrznego i małej efektywności działań na rzecz jego przełamania).

Jej słabą stroną jest to, że stanowi kompilację koncepcji poprzednich, a przy tym niezbyt udaną. Świadczy wprawdzie o istotnym przewartościowaniu zagrożeń, nosi jednak piętno populizmu i poszukiwań tak pożądanego obecnie w Rosji ideologii państwowej, potwierdzając, że Rosja kieruje się doraźnymi względami taktycznymi, a nie określoną wizją strategicznych interesów narodowych, których po rozpadzie Związku Radzieckiego nie zdołano doprecyzować.

Także treść rosyjskiej doktryny wojennej jest wynikiem kompromisu między postkomunistycznymi konserwatystami, postrzegającymi Rosję z pozycji supermocarstwa, a przedstawicielami nowego myślenia. Rosja znalazła się w nowej sytuacji zarówno geopolitycznej, jak i obszarze terytorialnym, co wpłynęło na zdolność do samookreślenia roli na arenie międzynarodowej i, w konsekwencji, do wypracowania kierunków polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Ze względu na położenie geostrategiczne, potencjał demograficzny, zasoby surowcowe i posiadanie strategicznej broni jądrowej, Rosja – w co nie należy wątpić – pozostaje mocarstwem, chociaż pod względem niektórych parametrów przesunęła się do kategorii mocarstw regionalnych. Do zasadniczych pozytywnych czynników wpływających na jej pozycję na arenie międzynarodowej można zaliczyć:

– stworzenie przesłanek do demilitaryzacji stosunków międzynarodowych na rzecz umacniania roli prawa w rozwiązywaniu spornych problemów w stosunkach między państwami;

- perspektywy szerszej integracji Rosji z międzynarodowym systemem gospodarczym;

- poszerzenie płaszczyzny wspólnych interesów Rosji z wieloma państwami w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego (przeciwdziałanie proliferacji broni masowego rażenia, rozwiązywanie konfliktów regionalnych, walka z międzynarodowym terroryzmem i handlem narkotykami, ekologia);

- zauważalne tendencje rozszerzania współpracy z państwami WNP.

Tym, oczekiwanym przez społeczność międzynarodową, procesom mogą zagrozić:

- spadek możliwości oddziaływania Rosji na rozwiązywanie zasadniczych problemów międzynarodowych dotyczących także jej interesów (widoczne stają się dążenia wielu państw do osłabienia pozycji Rosji na płaszczyźnie politycznej, ekonomicznej i wojskowej);

- trudność w stworzeniu modelu bezpieczeństwa ogólnoeuropejskiego na zasadach wypracowanych w wielu przypadkach z jej inicjatywy;

- izolowanie Rosji w postępującym procesie integracji regionu Azji i Pacyfiku;

- utrzymywanie się tendencji formowania struktury stosunków międzynarodowych na podstawie jednostronnych decyzji, w tym o charakterze wojskowym, dotyczących zasadniczych problemów polityki światowej (np. paternalistyczna – w rodzaju *pax americana* – polityka USA wobec Iraku, nie liczenia się z opinią europejskich sojuszników);

- brak dostatecznie efektywnych wielostronnych mechanizmów utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w skali globalnej (ONZ), jak regionalnej (OBWE, WNP), co ogranicza możliwość ich wykorzystania w celu zabezpieczenia interesów bezpieczeństwa narodowego środkami politycznymi i prawnymi.

Rosja, wpływowe eurazjatyckie mocarstwo, posiada interesy narodowe zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, przy czym duże znaczenie przywiązuje do budowy nowej architektury międzynarodowego bezpieczeństwa, w której na plan pierwszy wysuwa się bezpieczeństwo euroatlantyckie, bezpieczeństwo w regionie Azji i Pacyfiku oraz Azji Południowej.

Ośrodki polityczne Rosji dostrzegły znaczenie prawidłowych stosunków z krajami regionu Azji i Oceanu Spokojnego. Rosja pragnie odgrywać tam rolę rzeczownika formowania w regionie wielostronnych struktur kolektywnego bezpieczeństwa i współpracy (zasadniczą rolę w tym programie odgrywa m.in. Flota Oceanu Spokojnego, której okręty postrzegane są jako narzędzie rosyjskiej prezentacji militarnej w tym regionie oraz dyplomacji).

W zadeklarowanej woli rozwijania konstruktywnego partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi, Unią Europejską, Chinami, Japonią i Indiami akcent został położony na aspekt ekonomiczny wzajemnych stosunków. Warto tu podkreślić, iż Chiny zostały postawione „w jednym szeregu” z pozostałymi państwami (zrezygnowano z określania stanu stosunków z tym państwem mianem

„strategicznego partnerstwa”). W kategoriach najwyższych priorytetów traktuje skupienie integracyjnych wysiłków na Białorusi, Kazachstanie i Kirgistanie (w ramach już podpisanych umów) głównie w zakresie kolektywnej obrony i bezpieczeństwa, uzgadniania polityki wojskowej i rozbudowy sił zbrojnych. Nie wspomina natomiast o Ukrainie, co może sugerować, iż zrezygnowała z planów włączenia tego państwa w proces daleko idącej integracji. Nie można też wykluczyć, że obserwowane złagodzenie nacisków na Ukrainę jest jedynie zmianą taktyki, spowodowaną potrzebą uzyskania czasu na przezwycięzenie własnych problemów i zbudowania trwałych strategicznych przyczółków w znaczących państwach WNP.

W odniesieniu do systemu bezpieczeństwa euroatlantyckiego Rosja podkreśla, iż decydującą w nim rolę powinna odgrywać Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) po niezbędnej redefinicji jej funkcji i zadań. Całkowicie pomija przy tym znaczenie i rolę *NATO*, stąd należy oczekiwać, że nie zrezygnuje z dążeń do dostosowania systemu bezpieczeństwa w Europie do własnych warunków i potrzeb. Nie zmieniała też retoryki w stosunku do państw Europy Środkowej (w tym Polski). Wobec zainicjowanego procesu integracji państw regionu z Unią Europejską (UE) jej polityka jest dualistyczna: z jednej strony pogodziła się z utratą wpływów w regionie i traktuje już państwa Europy Środkowej jako część składową UE, z drugiej wyraża stanowczą dezaprobatę wobec procesu rozszerzania *NATO*, stanowiącego nieodłączny element dążeń tych państw do integracji z zachodnimi strukturami.

W związku z tym może budzić niepokój precyzyjne określenie przez Rosję strefy jej „żywotnych interesów”, tym bardziej że uzurpuje ona sobie prawo do wyłącznej, niczym nieograniczonej oceny i interpretacji zagrożenia własnego bezpieczeństwa oraz do użycia sił zbrojnych poza granicami, w tym także na terytoriach suwerennych państw (jest to konsekwencją nieograniczonego działania rosyjskiej doktryny wojennej na obszary członków WNP). Polityczna wola chronienia tychże „żywotnych interesów” w obszarze tzw. bliskiej zagranicy stanowi wyzwanie dla stosunków Polski z państwami bałtyckimi, Białorusią i Ukrainą i w dalszej perspektywie może prowadzić do ponownego podziału Europy.

Uznawanie przez Rosję (zgodnie z definicją zawartą w doktrynie wojennej) za bezpośrednie zagrożenie wojenne ewentualnego wprowadzenia obcych wojsk na terytoria krajów z nią sąsiadujących, a także zwiększenie zgrupowań wojsk w pobliżu jej granic, wywoła zapewne jej głosy sprzeciwu wobec planowanej redyslokacji polskich związków taktycznych do wschodniej części kraju (*casus* duńsko-niemiecko-polskiego korpusu).

Rosja dostrzegła priorytet środków politycznych nad siłowymi w zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, jako sposobowi przeciwdziałania wojnom (*crisis management*). Wraz z tym dokonała zasadniczej zmiany dotychczasowej

oficjalnej oceny zagrożenia militarnego; uważa, że zagrożenie agresją na dużą skalę przeciwko Rosji w dającej się przewidzieć przyszłości praktycznie nie istnieje. W tym kontekście należy sądzić, iż w sferze bezpieczeństwa militarnego przewartościowała strategiczne kierunki potencjalnych zagrożeń, skupiając zasadniczy wysiłek na kierunkach południowo-zachodnim (Kaukaz i Morze Kaspijskie), środkowo-azjatyckim i dalekowschodnim, a kierunek zachodni i północno-zachodni zaczyna traktować jako drugoplanowy. Rozszerzające się na wschód *NATO* pozostanie nadal „zagrożeniem”, lecz bardziej w sferze werbalnej i w tym względzie nie należy oczekiwać zmiany dotychczasowej retoryki.

Przeniesienie akcentu na pozamilitarne zagrożenia (niepokoje społeczne i konflikty o podłożu narodowościowym i religijnym) świadczy o obawach rosyjskich elit politycznych, znajdujących się pod silnym wpływem Cerkwi prawosławnej, związanych m.in. z „eksplozją” islamskiego fundamentalizmu na południowych obszarach Wspólnoty Niepodległych Państw i przeniesienia tego zjawiska w głąb terytorium Rosji. Większość obywateli Federacji Rosyjskiej, około 36 mln (25% populacji), deklaruje przynależność do rosyjskiego Kościoła ortodoksyjnego, toteż wszelkie próby pozyskania wiernych przez inne wyznania są i będą postrzegane przez rosyjską Cerkiew jako próby odebrania jej sfery wpływów⁵.

Obniżenie stopnia zagrożeń militarnych nie oznacza, iż Rosja neguje konieczność dysponowania odpowiadającym jej potrzebom potencjałem sił zbrojnych. Dostrzega natomiast pilną potrzebę dostosowania struktury organizacyjnej oraz zadań sił zbrojnych (i innych organów siłowych) do rozwoju globalnej i regionalnej sytuacji polityczno-wojskowej oraz doskonalenia podstaw prawnych i mechanizmu planowania, ekonomicznego i finansowego zabezpieczenia budowy systemu obronnego państwa. Jednym z najważniejszych zadań w tej sferze jest zachowanie naukowo-technologicznych możliwości przemysłu zbrojeniowego, pozwalających na wyposażenie, wraz z odzyskiwaniem zdolności ekonomicznych państwa, zredukowanych sił zbrojnych w uzbrojenie najnowszych generacji.

Nadanie szczególnego znaczenia rozbudowie sił manewrowych, które mają być utrzymywane w wysokim stopniu gotowości bojowej, a także dysponować odpowiednimi środkami do przerzutu, stanowi nie tylko przesłankę dla zagrożenia bezpieczeństwa krajów tzw. bliskiej zagranicy, ale przede wszystkim

⁵ Np. angażowanie się polskiego Kościoła katolickiego w akcję misyjną (świadczanie posług religijnych) dla ludności wyznania rzymskokatolickiego (w tym polskiej mniejszości etnicznej), zamieszkującej zachodnie tereny WNP przedstawione jest jako „katolicyzowanie” i „polonizowanie” autochtonów (Rosjan, Białorusinów i Ukraińców). W rosyjskiej prasie pojawiają się publikacje insynuujące, jakoby strategicznym celem polskiej polityki zagranicznej była „polonizacja” Białorusi, Smoleńszczyzny i zachodnich terenów Ukrainy. W. Kałasznikow, *Rzeczpospolita przeciwko Rosji*. *Warszawski spisek*. „Kommiersant-Wlast” z 24 III 1998.

nadaje jej cech ekspansjonistycznych. Koncepcję tę potwierdza także nowa rosyjska doktryna morska z 1992 r., której głównym założeniem jest powstrzymanie innych potęg morskich, a w przypadku agresji szybkie wywalczenie panowania na wybranych akwenach oceanów i mórz, na prawdopodobnych kierunkach zagrożenia. Rozległe skrzydła morskie przylegające do terytorium Rosji nakładają na jej siły morskie główny obowiązek globalnej stabilizacji, przede wszystkim poprzez utrzymanie stałej gotowości bojowej morskiego komponentu strategicznych sił jądrowych (*MK SSJ*). Właściwie zaplanowana rozbudowa sił morskich, nie podlegająca redukcjom i traktatowym ograniczeniom (*START*), pozwala na zachowanie znacznego *MK SSJ*, co z kolei umożliwia zachowanie wielkomocarstwowej pozycji Rosji. Uwzględniając geostrategiczne położenie kraju za niezbędne uznano posiadanie ugrupowań sił na Dalekiej Północy, Bałtyku, Morzu Czarnym, Oceanie Spokojnym i Morzu Kaspijskim. Według przyjętych założeń rosyjskie siły morskie powinny być zdolne m.in. do odparcia uderzenia z kierunków oceanicznych i morskich oraz wykonania uderzenia na dowolnego przeciwnika morskiego i pozbawienia go możliwości kontynuowania agresji.

Odmienne niż dotychczas potraktowanie problemu broni jądrowej należy rozpatrywać jako ostrzeżenie, mające świadczyć o stanowczym podejściu Rosji do kwestii użycia broni jądrowej w celu obrony suwerenności i terytorialnej jedności własnej oraz sojuszników. Jest to wyraźne zaostrzenie polityki Rosji i uznanie tym samym broni jądrowej za pozytywny czynnik w formowaniu systemu obronnego. Pominiecie zapisów dotyczących wojen o dużej skali potwierdza polityczną wolę redukcji pokojowych sił zbrojnych, ale jednocześnie podkreśla znaczenie jądrowego odstraszenia w koncepcji obrony państwa i może w konsekwencji doprowadzić do wzrostu znaczenia taktycznej broni jądrowej w planach użycia wojsk. Koncepcja ta – aczkolwiek zgodna z duchem Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej – zwiększa zagrożenie bezpieczeństwa Polski z uwagi na obniżenie progu powstrzymywania jądrowego. W przypadku ewentualnego przegrupowania w pobliże wschodniej i północno-wschodniej granicy Polski jednostek wojsk raketowych (przeznaczenia taktycznego i operacyjnego), uzyskałyby one zdolność porażenia konwencjonalnego i jądrowego celów prawie na całym terytorium Polski.

2. Sytuacja wojskowo-polityczna wokół Białorusi charakteryzuje się wysoką dynamiką i intensywnością zachodzących procesów – niektórych pozytywnych, lecz w przeważającej części negatywnych. W praktyce oznacza to destabilizację o trudnej do przewidzenia skali i charakterze w granicach Wspólnoty Niepodległych Państw.

Chociaż Białoruś, jako pierwsze państwo WNP, przyjęła 16 grudnia 1992 r. doktrynę militarną, wykorzystując przy jej opracowywaniu systemy uregulowań prawnych państw neutralnych (Szwajcarii, Austrii, Finlandii i Szwecji) oraz ich doświadczenia na drodze dochodzenia do neutralności, w praktyce jej

wizja neutralności znacznie odbiega od uznawanych powszechnie międzynarodowych standardów⁶.

Wbrew głośnym deklaracjom Białorusi nie specjalnie zależy na szybkim i bezwarunkowym osiągnięciu statusu państwa bezatomowego. Zaniepokojenie budzi polityka jej władz, które starają się opóźnić proces likwidacji infrastruktury pozostałej po wycofanej do Rosji broni jądrowej, choć w zamian Białoruś miała otrzymać od Zachodu znaczną pomoc finansową. Zobowiązała się bowiem, że do 2001 r. zniszczy całą infrastrukturę, w tym m.in. stanowiska startowe międzykontynentalnych rakiet balistycznych *RS-12M Topol (SS-25 Sickle)*. Po rozpadzie Związku Radzieckiego na terytorium Białorusi pozostały 82 międzykontynentalne rakiety balistyczne *RS-12M Topol*. Podpisując 23 maja 1992 r. tzw. protokół lizboński do traktatu *START* Białoruś zobowiązała się do wycofania ze swego terytorium do końca 1996 r. całej broni jądrowej. W 1994 r. wycofano 46 rakiet, a w 1995 r. wywieziono 18 dalszych. Z powodu trudności finansowych i niejednoznacznego stanowiska władz Białorusi wycofanie pozostałych dwóch pułków raketowych (18 pocisków) stało pod znakiem zapytania, doprowadzając w konsekwencji do tego, że dowództwo rosyjskich strategicznych wojsk raketowych oskarżyło nawet stronę białoruską o zerwanie harmonogramu prac związanych z wycofywaniem wojsk. Ostatnie głowice jądrowe zostały wycofane z Białorusi w końcu listopada 1996 r. Pozostały sprzęt i żołnierzy wycofywano jeszcze przez pół roku, tak że dopiero 30 czerwca 1997 r. proces ten definitywnie zakończono.

Jeżeli chodzi o wspomnianą już pomoc finansową tylko Stany Zjednoczone przeznaczają na ten cel m.in. środki ze specjalnego programu Kooperatywnej Redukcji Zagrożeń (tzw. program *Nunna-Lugara*), zatwierdzonego przez Kongres w 1991 r. i corocznie odnawianego. Do końca 1996 r. w ramach programu wydatkowano ok. 1,15 mld *USD*, z czego Białoruś miała otrzymać ok. 116 mln *USD*; faktycznie otrzymała ok. 60 mln. Kolejna transza pomocy w wysokości 40 mln *USD* została wstrzymana – powodem było nieprzestrzeganie na Białorusi praw człowieka.

Z jednej strony białoruska polityka jądrowa nazbyt uwzględnia „czynnik rosyjski”, włącznie z szermowaniem przez prezydenta Łukaszenkę hasłem odbudowy państwa związkowego oraz koniecznością wspólnej obrony przed

⁶ **Neutralność** – w prawie międzynarodowym oznacza nieuczestniczenie w wojnie, a w czasie pokoju – rezygnację z uczestnictwa w blokach wojskowych. Terytorium państwa neutralnego jest nienaruszalne. Państwo takie nie może zaopatrywać walczących stron w broń i materiały wojskowe. Prawa i obowiązki państwa neutralnego zawarte są w Konwencji Haskiej 1907 r. (dla wojny na lądzie), rezolucjach 7. Kongresu Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawników-Demokratów (1960).

Neutralność zbrojna – według prawa międzynarodowego oznacza, ogłoszony przez państwo stan gotowości do obrony swojej neutralności przed walczącymi państwami przy pomocy siły zbrojnej.

zagrożeniem ze strony Paktu Północnoatlantyckiego, z drugiej – opiera się na przekonaniu, iż Stany Zjednoczone i tak w końcu zapłacą za likwidację pozostałości po radzieckiej infrastrukturze, natomiast przedłużanie okresu niepewności pozwoli wytargować wyższą cenę. W grę wchodzi też rodzaj politycznego szantażu, mającego na celu wymusić na Stanach Zjednoczonych i zachodnioeuropejskich demokracjach uznanie politycznego *status quo* na Białorusi (z Mińska wysyłane są jednoznaczne sygnały polityczne, iż społeczność europejska nie powinna być zainteresowana przywróceniem na Białorusi konstytucji z 1994 r., ponieważ wtedy wróciłaby kwestia ponownego rozmieszczenia na jej terytorium broni jądrowej).

Oficjalnie Rosja nie jest obecnie zainteresowana utrzymaniem na Białorusi infrastruktury jądrowej, lecz deklaracje w tej sprawie są niespójne ze stanowiskiem Dumy Państwowej, która we wrześniu 1997 r. nie wyraziła zgody na ratyfikowanie rosyjsko-białoruskiego porozumienia z 1993 r. o wycofaniu z terytorium Białorusi rosyjskich sił strategicznych, uzasadniając decyzję zmianą sytuacji polityczno-wojskowej, w tym m.in. utworzeniem Związku Białorusi i Rosji oraz rozszerzeniem *NATO*.

Chociaż Białoruś posiada potencjał militarny znacznie przekraczający potrzeby obronne tego kraju, a ponadto wraz z Rosją dysponuje gotowymi planami utworzenia zachodniej strefy bezpieczeństwa WNP, opracowanymi przez ministerstwo obrony Federacji Rosyjskiej, to w aspekcie bezpieczeństwa Polski treść białoruskiej doktryny militarnej jest sprawą drugorzędną; Białoruś samodzielnie nie stwarza zagrożenia militarnego dla Polski. Istotnego znaczenia nabiera stopień rzeczywistej suwerenności tego państwa, fakt przynależności do Układu Taszkińskiego, mówiącego o ściślejszej integracji z Rosją oraz dyslokowanie wydzielonych rosyjskich sił zbrojnych na terytorium Białorusi. Zakładana integracja z Rosją spowodowałaby, że białoruskie siły zbrojne nie realizowałyby założeń narodowej doktryny militarnej, stając się instrumentem realizacji celów strategicznych Rosji.

Białoruś ma wspólny z Rosją obszar obrony powietrznej, udostępnia swoją przestrzeń powietrzną do rozpoznania prowadzonego przez rosyjskie siły zbrojne. Stwarza tym samym Rosji możliwości rozszerzenia kontroli sytuacji wojskowej w obszarze przyszłej granicy z *NATO*, przejęcia bezpośredniego dowodzenia nad zgrupowaniami wojsk w tym rejonie oraz warunki do szybkiej poprawy ich położenia operacyjnego i wzmocnienia drugimi rzutami i odwodami, w tym operacyjnymi i taktycznymi środkami przenoszenia broni jądrowej, bez dodatkowych uzgodnień i akceptacji międzypaństwowych.

Białoruska doktryna militarna nie wyklucza dwustronnej współpracy wojskowej (każdy kraj ma prawo do wyboru kierunku integracji politycznej, gospodarczej i wojskowej). Umowy o takiej współpracy Białoruś zawarła m.in. z Ukrainą i Polską. Jednak istotny zakres ma jedynie współpraca wojskowa z Rosją. Zbliżenie polityczne i wojskowe ze wschodnim sąsiadem może

w istotny sposób wpłynąć na zmianę położenia strategicznego Polski w stosunku do Rosji.

W sprawie rozszerzenia Paktu Północnoatlantyckiego Białoruś utożsamia się całkowicie z rosyjskim stanowiskiem. Wprawdzie nie powiodła się rosyjska próba użycia Białorusi w kampanii przeciw rozszerzeniu *NATO* na wschód (szantaż w postaci zawarcia sojuszu wojskowego i zjednoczenia z Białorusią), ponieważ prezydent Łukaszenka sprawy integracji potraktował instrumentalnie, wykorzystując je do wymuszenia korzyści gospodarczych i umocnienia swojej pozycji.

3. Zmodyfikowana „Koncepcja bezpieczeństwa narodowego” jest potwierdzeniem dokonującej się ewolucji w samookreślaniu się i poszukiwaniu tożsamości przez Ukrainę w dynamicznym układzie geopolitycznym: od polityki „pełnej neutralności”, poprzez politykę „balansowania” między Wschodem i Zachodem, do polityki proeuropejskiej. Jednym z najważniejszych zawartych w koncepcji stwierdzeń jest dopuszczalność uczestnictwa Ukrainy w istniejących oraz w nowo tworzonych systemach bezpieczeństwa międzynarodowego, co w praktyce oznacza odchodzenie od pozablokowego statusu państwa. Wcześniejsza „Ustawa o bezpieczeństwie narodowym Ukrainy” z 1991 r. zawierała jedynie ogólnikowo sformułowane pojęcia i zasady tworzenia przyszłego systemu bezpieczeństwa narodowego, z niewyraźnie wyartykułowanymi dążeniami do neutralności.

Ukraina konsekwentnie kontynuuje niezależną politykę bezpieczeństwa państwa opartą przede wszystkim na:

- intensywnym rozwijaniu współpracy wojskowej z państwami Europy Zachodniej i Stanami Zjednoczonymi, mającej na celu zdobywanie doświadczeń w zakresie budowy, organizacji i optymalizacji struktur sił zbrojnych oraz szkolenia specjalistów wojskowych;

- utrzymywaniu stosunków dwustronnych z Rosją oraz wielopłaszczyznowej współpracy i przyjaznych kontaktów z państwami sąsiadującymi: m.in. Polską, Rumunią i Białorusią;

- aktywnym udziale w programie Partnerstwa dla Pokoju, jako organizatora i uczestnika kilkunastu ćwiczeń wielonarodowych w ramach tego programu. Jako pierwsza z państw powstałych z byłych republik radzieckich zgłosiła akces do Partnerstwa dla Pokoju i uczestniczyła w największej liczbie ćwiczeń spośród państw Europy Środkowej i Wschodniej. Intensywnie rozwija współpracę wojskową z państwami Europy Zachodniej i USA i podkreśla swój dystans do WNP, utrzymując, że jest tylko członkiem stowarzyszonym WNP.

Ukraina nie dostrzega żadnego zagrożenia w rozszerzaniu *NATO* na wschód, i chociaż oficjalnie nieubiega się o członkostwo w Pakcie Północnoatlantyckim, nie zamierza pełnić roli bufora między *NATO* a sojuszem wojskowym WNP. Jest natomiast żywo zainteresowana ścisłą współpracą z *NATO*. Deklaruje, iż nie ma zamiaru występować przeciwko planom

suwerennych państw Europy Środkowej w kwestii ich członkostwa w *NATO*, mając jedynie zastrzeżenia do ewentualnego rozmieszczenia na ich terytoriach broni jądrowej paktu. Niemniej jednak pod naciskiem Rosji polityka Ukrainy staje się coraz bardziej ugodowa; nie rezygnując ze swoich prozachodnich aspiracji, ogranicza swoją aktywność dyplomatyczną oraz dostosowuje się do niektórych oczekiwań Moskwy.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa Polski obawy może budzić zawarta w ukraińskiej doktrynie wojennej dwoistość definicji sytuacji strategicznych: z jednej strony świadomość konieczności zachowania i utrwalania suwerenności państwowej; z drugiej zaś – zgola przedwczesne – aspiracje, by stać się ważnym czynnikiem w wymiarze kontynentalnym i globalnym. Symptomatyczne jest ambiwalentne i nie do końca zdefiniowane postrzeganie Rosji: raz w roli strategicznego partnera w sferze współpracy wojskowej (kompleksy wojskowo-przemysłowe, eksploatacja kosmosu, dzierżawienie poligonów wojskowych itp.), innym razem jako państwa zagrażającego bezpieczeństwu Ukrainy.